

Jan Zachwatowicz

Inwentaryzacje pomiarowe zabytków architektury w Polsce

Ochrona Zabytków 5/Zeszyt specjalny, 1-3

1952

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OCHRONA ZABYTKÓW

ROK V • ZESZYT SPECJALNY • 1952

INWENTARYZACJE POMIAROWE ZABYTKÓW ARCHITEKTURY W POLSCE

JAN ZACHWATOWICZ

Podjmując publikację inwentarzy zbiorów zdjęć pomiarowych zabytków architektury polskiej w specjalnie na ten cel poświęconych zeszytach „Ochrony Zabytków“, Zarząd Ochrony i Konserwacji Zabytków wypełnia część zadania związanego w istotny sposób z celami i potrzebami służby konserwatorskiej oraz z pracami naukowymi w dziedzinie historii sztuki, a w szczególności historii architektury polskiej.

„Jednym z najważniejszych postulatów konserwatorstwa jest posiadanie kompletnego inwentarza zabytków, który w formie naukowych opisów, zdjęć fotograficznych, a odnośnie do zabytków architektury także zdjęć pomiarowych, informuje o ilości i rodzaju obiektów, podlegających ochronie, o ich stanie zachowania i pierwotnym wyglądzie“ — pisze wielce zasłużony pracownik na polu inwentaryzacji zabytków doc. dr Jerzy Szablowski¹, podnosząc również znaczenie inwentaryzacji dla prac naukowych i propagandowych.

Posiadanie pomiarowych inwentaryzacji dzieł architektury nabrało szczególnego znaczenia w pracach, podjętych w nieznaną dotychczas skalę przy konserwacji i odbudowie zabytków w Polsce Ludowej. Ocalone z pożogi wojennej zbiory zdjęć pomiarowych budowli zabytkowych oddały w tym zakresie nieocenione usługi. Dzięki nim możliwą stała się odbudowa całych zespołów zabytkowych i poszczególnych zabytków w Warszawie, Gdańsku, Poznaniu i tylu innych miejscowościach, gdzie prowadzone są prace konserwacji i odbudowy pomników architektury polskiej. Nie jest również możliwe wykonywanie prac naukowych w dziedzinie historii sztuki i architektury polskiej, zarówno w ujęciu monograficznym jak i syntetycznym bez pełnego inwentarza pomiarów pomników architektury, a zniszczenia wojenne stały się powodem tragicznej okoliczności, że

---

¹ Jerzy Szablowski: Dzieje inwentaryzacji zabytków w Polsce. Ochrona Zabytków, r. II, 1949, s. 73.

w wielu wypadkach dawne zdjęcia pomiarowe są jedynym źródłem możliwości poznania zabytku.

Prace inwentaryzacji zabytków w Polsce mają za sobą dość długą historię¹, która ukazuje nam stopniowo ewolucję od indywidualnych zainteresowań i zbieractwa do świadomej akcji, mającej na celu objęcie pracą inwentaryzacyjną całości dorobku kultury narodowej. O ile jednak ustalono w tym zakresie słuszne i jednoznaczne postulaty oraz zbliżone metody wykonywania prac inwentaryzacyjnych, o tyle nie istnieje jeszcze zbiór, który by obejmował całość dotychczasowych opracowań inwentaryzacyjnych i nie jest zrealizowana jednolita planowa akcja inwentaryzacyjna, która by objęła wszystkie zainteresowane instytucje. W okresie międzywojennym ośrodkiem tym miało się stać Centralne Biuro Inwentaryzacji przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Biuro zgromadziło poważny zbiór zdjęć fotograficznych i pomiarowych oraz rozpoczęło koordynację prac inwentaryzacyjnych, wykonywanych przez inne instytucje — w dziedzinie architektury przede wszystkim przez Zakłady Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej i Lwowskiej oraz specjalnie dla Warszawy przez komórkę inwentaryzacyjną przy Komisariacie Rządu.

Po wyzwoleniu inicjatywę w dziedzinie inwentaryzacji podjęła Naczelna Dyrekcja Muzeów i Ochrony Zabytków przy Ministerstwie Kultury i Sztuki, przy której reaktywowano Biuro Inwentaryzacji Zabytków, w oparciu o ocalone zbiory dawnego CBI. Obecnie Biuro to i jego zbiory, pod nazwą Pracowni Dokumentacyjnej, włączone zostało do Państwowego Instytutu Sztuki, do którego zadań należy m. in. zbieranie i publikowanie materiałów inwentaryzacyjnych w postaci katalogów i inwentarzy topograficznych dla całego kraju.

Niezależnie jednak od prac inwentaryzacyjnych prowadzonych przez Państwowy Instytut Sztuki wykonywane są zdjęcia pomiarowe zabytków przez wiele instytucji zarówno dla celów naukowych jak i praktycznych. Wymienić tu należy prace wykonywane na zlecenie Zarządu Ochrony i Konserwacji Zabytków i Konserwatorów Wojewódzkich dla potrzeb konserwatorskich, przez Biura Projektowe — Miastoprojekty w związku z odbudową dzielnic i obiektów zabytkowych, oraz pomiary inwentaryzacyjne wykonane dla potrzeb naukowo dydaktycznych przez zakłady architektury polskiej politechnik w Warszawie, Krakowie, Gdańsku, Wrocławiu i Zakład Konserwacji Zabytków w Krakowie.

---

¹ por. J. Szablowski: o. c.; J. Szablowski: Zagadnienie inwentaryzacji zabytków sztuki w Polsce. Biuletyn H. S. i K., r. VIII, 1946, s. 22—35 (literatura przedmiotu) oraz M. Walicki: Sprawa inwentaryzacji zabytków w dobie Królestwa Polskiego (1827—1862). Warszawa 1931.

Zakłady powyższe oraz Instytut Urbanistyki i Architektury zbierają poza tym materiały dla zabytków urbanistycznych oraz budownictwa przemysłowego, a Zakład Architektury Polskiej w Warszawie oraz zakłady budownictwa wiejskiego w Warszawie i w Gdańsku — inwentaryzacje pomiarowe budownictwa wiejskiego.

Niezależnie od zbiorów zdjęć pomiarowych, zgromadzonych w wymienionych wyżej instytucjach, istnieją zbiory materiałów pomiarowych dawnych w archiwach oraz w zbiorach graficznych uniwersytetów, bibliotek i muzeów.

Nie ulega wątpliwości, że dla ułatwienia prac naukowych oraz dla racjonalnej akcji inwentaryzacyjnej konieczna jest ewidencja wszystkich zdjęć inwentaryzacyjno-pomiarowych, znajdujących się w różnych zbiorach, i temu właśnie celowi ma służyć niniejsza publikacja. Pełny spis zdjęć pomiarowych w zbiorach polskich ułatwi poszukiwania potrzebnych do prac materiałów oraz pozwoli na ustalenie właściwego planu dalszych prac inwentaryzacyjnych, zapewniającego uniknięcie zachodzących niekiedy faktów dublowania prac pomiarowych.

W zeszycie niniejszym publikujemy spisy zdjęć pomiarowych zabytków architektury murowanej dwóch wielkich zbiorów: Pracowni Dokumentacji (dawnego CBI) w Państwowym Instytucie Sztuki i Zakładu Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej¹, oraz ze zbiorów Archiwum Głównego w Warszawie spis sporządzonych w XIX w. planów klasztorów.

Oczekujemy współdziałania zainteresowanych instytucji w publikowaniu dalszych inwentarzy zbiorów zdjęć pomiarowych, aby w najkrótszym czasie osiągnąć pełny obraz inwentaryzacji pomiarowej zabytków architektury w Polsce.

---

¹ Spisy podają stan zbiorów z dnia 1 grudnia 1951 r.